דיני מקח וממכר

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן קפט, רכו – קצת מדיני מקח וממכר

א אין המקח נגמר בדברים בעלמא, וכגון שאומר לחבירו היאך אתה נותן לי חפץ זה, ואמר לו בסכום כזה וכזה, ונתרצו ביניהם ופסקו הדמים, שניהם יכולים לחזור בהם. אפילו היה הדבר בעדים.

ב מי שנתן דמים ולא משך המטלטלין, אף שלא נקנו לו המטלטלין, כל החוזר בו בין הלוקח בין המוכר, לא עשה מעשה ישראל, וחייב לקבל מי שפרע. ואפילו לא נתן אלא מקצת דמים. וכיצד מקבל מי שפרע, אוררין אותו בבית דין, ואומרים לו מי שפרע מדור המבול ומאנשי דור הפלגה, ומאנשי סדום ועמורה, ומהמצריים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שלא עומד בדיבורו.

ג נתן דמי המקח ונאנס קודם שיקחנו, ואמר לו תן לי מקחי, או החזר לי מעותי, אף על פי שיש עדים שאבד באונס, ולא היה כח במוכר להצילו, ולא נתרשל בדבר, הרי זה מחזיר הדמים. ואין כאן מקום למי שפרע. ויש אומרים דהוא הדין למי שחוזר בו מפני שירא להפסיד את כל המקח.

ד חתן ששכר אולם ליום חופתו, ושילם מראש דמי שכירות האולם, ואירעו אונס, שנפטר אביו של החתן, ימים אחדים לפני יום החופה. וכעבור שלשים יום הוצרך לעשות החופה באולם אחר, ודורש את כספו חזרה מהנהלת האולם הראשון. העיקר למעשה שיש לעשות פשרה ביניהם. [יביע אומר חלק ט' חושן משפט סימן יא עמוד תמד].

ה הלוקח מחבירו קרקע או שאר מטלטלין, ופסקו ביניהם הדמים, והניח משכון על הדמים, לא קנה. וכל הרוצה לחזור משניהם יכול לחזור בו, ואין בזה משום מי שפרע וכו'.

ו מי שהיה לו חוב אצל חבירו, ואמר לו מכור לי מטלטלין אלו בחוב שיש לי אצלך, ורצה המוכר, יש אומרים שהרי זה כמי שנתן דמים, וכל החוזר בו מקבל מי שפרע. ויש חולקים.

ז מי שאנסוהו עד שמכר ולקח את דמי המקח, אפילו הכריחוהו עד שמכרו, ממכרו ממכר. בין במטלטלין בין בקרקע, שמפני אונסו גמר ומקנה. ואם מסר מודעה קודם שימכור ואמר לשני עדים שידעו שזה בעל כרחו, הרי המכר בטל. ואפילו החזיק כמה שנים מוציאין אותה מידו. ומחזיר הדמים. וצריכים העדים לידע שהוא מוכר מפני אונס ושהוא אנוס ודאי, ולא שיסמכו על פיו בלבד. במה דברים אמורים במכר, אבל במתנה או במחילה אין צריכים להכיר אונסו. ויש מי שמחלק בין מכירה באונס גמור, למכירה שלא ברצון. [סמ"ע].

ח האומר לחבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתיבה זו או בשק זה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח ומשך, אין כאן קנין, שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו, או תבן או זהב. ואין זה אלא כמשחק בקוביא.

ט אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, בין במכר בין במתנת בריא, בין במתנת שכיב מרע. כיצד, האומר לחבירו מה שתוציא שדה זו מכור לך בכך וכך, או מה שיוציא אילן זה נתון לך, או שאומר לו מה שתלד בהמה זו יהיה קנוי לך, לא אמר כלום. ויכול לחזור בו אפילו אחר שתלד הפרה או השפחה, או אחר שגדול פירות האילן ובאו לעולם. ואם קדם הלוקח ותפס הפירות, אין מוציאין מידו. ואם מכר האילן לפירותיו, כלומר דהמכר נעשה באילן עצמו לצורך הפירות, או שמכר פרה ושפחה לצורך העוברין שיביאו, קנה מיד, ואין שום אחד מהם יכול לחזור בו.

י אין אדם מקנה דבר למי שלא בא לעולם, כיצד, המזכה לעובר של אחר לא קנה. ואפילו אמר לכשיוולד יזכה, לא קנה. ואם היה בנו קנה אפילו לא אמר לכשיוולד. והוא שתהיה אשתו מעוברת בשעת המתנה. דדעת האדם קרובה אצל בנו וגמר בכל לבו להקנותו. ויש אומרים דהא דמזכה לעובר שלו קנה, הוא דוקא בשכיב מרע, אבל בבריא לא קנה.

יא דבר שעדיין לא בא לרשותו של המקנה, אינו נקנה. כיצד, האומר מה שאירש מאבא יהיה מכור לך, או מה שתעלה מצודתי מן הים מכור לך, או שדה זו לכשאקחנה קנויה לך, לא אמר כלום.

יב מי שקנה אתרוג במשיכה, ובהקפה, ולא נתן דמי האתרוג עד לאחר החג, יוצא ידי חובתו מן התורה ביום הראשון של החג, וחשיב "לכם". [יביע אומר חלק י' חלק חושן משפט סימן ד' עמוד תלא, ושם האריך בדין קנין דרבנן אי מהני לדאורייתא, ובדברי המחנה אפרים].

יג המחליף פרה בחמור ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו, וילדה, ובעל הפרה טען שילדה קודם שמשך החמור, ובעל החמור אומר שילדה אחר משיכת החמור, אפילו אם הלוקח טוען ברי והמוכר טוען שמא, על הלוקח להביא ראיה, אפילו אין הפרה ברשות המוכר, אלא עומדת באגם, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואם לא הביא ראיה ישבע המוכר על ולד הפרה בנקיטת חפץ. ואם הלוקח מוחזק על המוכר להביא ראיה. קטן שנשכר להיות פועל ???

א כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין, ואלו משלמין ונוטלין, השכיר, והנגזל וכו׳, כיצד, מי שנשכר לעשות מלאכה אצל בעל הבית, ותבע שכרו, ואמר לו בעל הבית פרעתיך כל שכרך, אפילו היה שכרו פרוטה, השכיר נשבע בנקיטת חפץ כעין של תורה, ונוטל. ״אפילו היה שכיר תובע את הקטן״ הרי זה נשבע ונוטל. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנב].

ב קטן ששכר פועל לתקן לו איזה דבר, וסיכם עמו שישלם לו כך וכך, אף על פי שמדינא אין ההתחייבות של הקטן כלום, יש מקומות שחכמים נתנו תוקף למעשה הקטן. וכמו שתיקנו במקח וממכר שהפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר, כך גם תיקנו שיהיה תוקף לקטן ששכר פועל, ומה שהקטן התחייב לשלם לפועל חייב לשלם, ואם אינו משלם מוציאין מהקטן אף ששאר חיובים אין מוציאין מהקטן. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנג]

ג גדול ששכר קטן להיות פועל והתחייב לו שכר, חייב לשלם לו כל מה שהתחייב. והנוטל מהקטן ממון שהרויח מהשכרת עצמו לפועל, בית דין מוציאין ממנו. [ילקו״י דיני חינוך עמוד שנג]

ד קטן ששכר פועלים ואמר לחנוני לפרוע, חנוני אומר נתתי, והפועלים אומרים לא נטלנו, יש מי שאומר שדינו שוה לדין הגדול. ולהרמב״ם הפועלים נשבעין ונוטלין ממנו, אבל לא החנוני. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנג]

ה גדול ששכר קטן לעבוד אצלו, ותוך כדי עבודה הקטן הזיק את ממונו של בעל הבית, אין הקטן חייב לשלם, והמשכיר צריך לשלם לו דמי שכירותו. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

ו משרת קטן ששבר כלים לבעל הבית, אין בעל הבית יכול לנכות משכרו עד שיתברר שהוא גדול.[ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

ז אין נשבעין על טענת קטן, וכגון שקטן תבע את הגדול שחייב לו מנה, או שטען כנגדו שאביו הפקיד בידו מנה, והנתבע הודה במקצת ואמר שחייב רק חלק מהחוב שתובע ממנו, אינו חייב שבועה, מפני שזה שהודה לו במקצת אינו אלא כמשיב אבידה. וכן אם כפר בכל ובא עד אחד והעיד לקטן, אינו נשבע, שזה עד אחד, ואין שם תובע, שתביעת קטן אינה תביעה גמורה. [ראה סעיף יא]. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

ח אולם אם שמר לקטן וטוען שאבד, הרי זה נשבע שבועת השומרים, לפי שאינו נשבע מחמת טענה.[ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

ט אף על פי שאין נשבעין טענת קטן שבועת התורה, אבל שבועת היסת נשבעין, ואפילו היה קטן שאינו חריף לענין משא ומתן, משביעין היסת על טענתו. ולפיכך קטן שטען כלפי הגדול, בין שהודה מקצת בין שכפר בכל, בין שהיה שם עד שלא היה שם עד, הרי זה נשבע היסת, ואינו יכול להפך השבועה על הקטן, שאין משביעין את הקטן כלל, לפי שאינו יודע עונש השבועה לבטלה. ויש אומרים שאין נשבעין על טענתו אלא אם כן הגיע לעונת הפעוטות. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנד]

י יש מי שאומר שאף על פי שנשבעין שבועת היסת לקטן, על השטרות אין נשבעין לו כלל. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנה]

יא קטן שטענו הגדול, אם טענו בדבר שיש לו הנאה לקטן, כגון עסק משא ומתן לאחר שהגיע לעונת הפעוטות, והקטן הודה, נפרעין מנכסיו. ואם אין לו ימתין עד שיהיה לו וישלם. ואם הקטן כפר ממתינים לו עד שיגדל וישבע היסת. ואם טענו בדבר שאין לקטן הנאה ממנו, כגון נזקין וחבלות, אף על פי שמודה, ואף על פי שיש לו ממה לשלם, פטור מלשלם, ואפילו לאחר שיגדיל. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנה]

יב אם היה התובע מהנשבעין ונוטלין, כגון השכיר וכיוצא בו, שיש הנאה לקטן שישתכר לו שכיר, הרי זה נשבע ונוטל מהקטן. אבל חנוני שנשבע על פנקסו אינו נשבע ונוטל מהקטן, שאין לקטן בזה הנאה, שהרי הוא חייב לפועליו ונשבעין ונוטלין ממנו, וזה החנוני הפסיד על עצמו שנתן ממונו על פי הקטן. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנו]

יג אין קנין קטן כלום, לפיכך עדים שראו קנין שלו לא יכתבו עליו שטר. [ילקו״י שם עמוד שנו]

יד קטן אפילו מגיל שש שנים ומעלה שחתם ערבות לאחרים, פטור מלשלם אף לכשיגדיל, ואפילו אם היה ערב קבלן. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנו]

טו בדין יד פועל כיד בעל הבית, במצות של תורה. [יביע אומר ח״ט חושן משפט סימן י׳ עמוד תמב]. דיני קנין קטן

א מעיקר הדין קטן שעדיין לא הגיע לכלל י״ג שנה ויום אחד אין מקח וממכר שלו כלום, וכל משא ומתן שהקטן עושה עם גדול אין לו שום תוקף מן התורה. והן הקטן והן הגדול מעיקר הדין יכולים לחזור בהם מהעיסקא. אלא שתיקנו חכמים בקטן שהגיע לגיל הפעוטות [מגיל שש עד תשע כל אחד לפי חריפותו וחכמתו] שיודע בטיב משא ומתן, שאם התעסק במקח וממכר במטלטלין, מקחו מקח וממכרו ממכר. ואמנם קטן עד שש שנים שמקנה לאחרים, אין הקנייתו כלום אף מדרבנן. ורק משש שנים ומעלה עד שיגדיל, אם יודע בטיב משא ומתן, מקחו מקח וממכרו ממכר, ומתנתו קיימת. בין בדבר מרובה בין בדבר מועט, בין במתנת בריא ובין במתנת שכיב מרע. ודבר זה דוקא במטלטלין. אבל בקרקע אינו מוכר ולא נותן עד שיגדיל. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנז]

ב ואמנם כל תקנת חז״ל שהקטן יהיה לו מקח וממכר הוא דוקא אם הקטן יתום, או שאין לו אב שמפרנס אותו. אבל קטן שאביו מפרנסו לא תיקנו לו מקח וממכר. וכן קטן שאין לו אב ויש לו אפוטרופוס שדואג לו ומנהל עבורו את..כל המסחר שלו, לא תיקנו לקטן כזה מקח וממכר. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנח]

ג קטן אפילו שיודע בטיב משא ומתן, שיש לו קרקע שניתן לו במתנה, או שקנה לו האפוטרופוס, אם מכר את הקרקע אין מכירתו כלום, שלא תיקנו חכמים שיהיה מקחו מקח וממכרו ממכר אלא במטלטלין אבל לא בקרקעות. וכן אם נתנו לו אפילו במתנת שכיב מרע אינו כלום, אפילו הוא קרקע שניתנה לו. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנח]

ד קטן היודע בטיב משא ומתן, ואין לו אפוטרופוס, שנשא ונתן במטלטלין, וטעה, דינו כדין הגדול, דבפחות משתות הויא מחילה, ומשתות ואילך מחזיר אונאה. וביתר על שתות המקח בטל. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנח]

ה אין קנינו של הקטן קנין, ומכירתו מכר, אלא כשנעשה במטלטלין מעשה משיכה, וכגון, אם הקטן הוא הקונה, צריך למשוך את החפץ שקנה, ורק אז החפץ נקנה לו. אבל בנתינת כסף בלבד הקטן יכול לחזור בו, ואין עליו קללה ואיסור של מי שפרע מדור המבול וההפלגה הוא יפרע ממי שלא עומד בדיבורו. אבל אם הקונה היה גדול, ונתן כסף לקטן, אף שלא משך את המקח, אסור לו לחזור בו מהמקח, כיון שנתן לו את הכסף, אם יחזור בו הרי שהוא מוזהר במי שפרע. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שנט]